

Náš muž v Konstantinopoli. Hans von Wangenheim a uzavření německo-osmanského spojení v roce 1914¹

Josef Vodička

Úvod

Vstup Osmanské říše do první světové války na straně Ústředních mocností bývá často vnímán jako vyústění dlouhodobé německo-osmanské spolupráce, která započala již po berlínském kongresu v roce 1878 během období vlády sultána Abdülhamida II, jenž tak hodlal kompenzovat slábnoucí podporu ze strany Velké Británie. Často je však opomíjen klíčový význam německého velvyslance v Konstantinopoli Hanse von Wangenheima, který v létě 1912 nahradil v Turecku² mimořádně úspěšného Adolfa svobodného pána Marschalla von Bieberstein, za jehož působení byl nastoupen kurs německého hospodářského a kulturního pronikání v Osmanské říši.

Wangenheim stál v úřadě před úkolem udržet Marschallem vybudovaný vliv v Turecku. Byl také zodpovědný za rozhodnutí podepsat spojeneckou smlouvu s Osmanskou říší, přestože on sám byl hlavním zastáncem zachování turecké neutrality. Cílem studie je poskytnout nový náhled na problematiku německo-tureckého spojení prizmatem velvyslance Wangenheima a definovat jeho postoje v této otázce. Autor se především snaží odpovědět na otázku, proč se Wangenheim rozhodl uzavřít smlouvu, jež byla v naprostém rozporu s jeho propagací osmanské neutrality.

Wangenheimova úloha v tureckém vstupu do války dosud nebyla historiky plně doceněna. Stále chybí specializovaná práce věnující se jeho diplomatickému působení v Řecku a Turecku. Starší literatura Wangenheima pomíjí a uzavření spojení bere jako výsledek německých aktivit z doby působení velvyslance Marschalla, zejména projektu Bagdádské dráhy. Výjimku představuje dílo profesora Franka G. Webera *Eagles on the Crescent. Germany, Austria and the Diplomacy of the Turkish Alliance 1914–1918*, které je však

¹ Tento text vznikl v rámci Studentského grantového projektu Vybrané problémy z moderních dějin II (SGS-2022-028), řešeného na Katedře historických věd FF ZČU v Plzni.

² Vedle pojmu Osmanská říše užívá autor k označení téhož státního útvaru běžně užívaný termín „Turecko“ i před rokem 1923.

primárně zaměřeno na spolupráci v průběhu konfliktu. Důkladněji je Wangenheimova role prozkoumána v novějších dílech zejména tureckých historiků, z nichž asi nejdůkladnější výzkum provedl Mustafa Aksakal v monografii *The Ottoman Road to War in 1914. The Ottoman Empire and the First World War*. Nicméně i Aksakal se zaměřuje primárně na činnost osmanských státníků a Wangenheim je líčen převážně jako pasivní prostředník mezi Konstantinopolí a Berlínem.

Marschallův odchod a nástup Hanse von Wangenheima

Německému velvyslanci Marschallovi se dařilo do roku 1908 systematicky posilovat německý vliv v Osmanské říši. Následně se však musel vypořádat s řadou událostí, které narušily jeho snahy a jež v roce 1912 vyústily až v jeho odchod z Konstantinopole. V roce 1908 proběhla v Osmanské říši mladoturcká revoluce, která ukončila absolutní vládu sultána a jež přinesla návrat ústavnosti. Pro představitele nového režimu ale Berlín představoval spojence sultána a absolutismu, což vedlo k dočasnému ochlazení vztahů.³ V německý prospěch však hrály vzájemné spory mladoturků, mezi kterými se již před revolucí vytvořily dvě frakce – prozápadně orientovaní liberálové s programem decentralizace a unionisté z Výboru jednoty a pokroku (VJP) prosazující centralizaci říše. Ve vzájemném souboji se v roce 1909 podařilo zvítězit VJP, jenž se následně vrátil k politice spolupráce s Německem.⁴ V období let 1909–1911 se spolupráce obou zemí díky činnosti velvyslance Marschalla navrátila zpět na úroveň z časů vlády Abdülhamida II.⁵

Novou zkoušku vzájemných vztahů přinesla 29. září 1911 italsko-turecká válka. Wilhelmstraße chtěla zůstat stranou, a vyhnout se tak možnému narušení spojenectví s Itálií. Marschall se však obával, že tento postup nažene Turecko do náruče Ruska a doporučoval zaujmout roli prostředníka. Proti tomu ale kancléř Theobald von Bethmann-Hollweg namítal: „*Těprve v případě rusko-turecké dohody [v otázce změny statusu Úžin] se budeme muset*

³ YORMULAZ, Naci: *Arming the Sultan. German Arms Trade and Personal Diplomacy in the Ottoman Empire before World War I*. London – New York, 2014, s. 16.

⁴ AHMAD, Feroz: *The Young Turks. The Committee of Union and Progress in Turkish Politics 1908–1914*. Oxford 1969, s. 56, s. 80. Také VJP byl k Německu podezřívavý. Stranický tisk se obával vojenského převratu za podpory Berlína. Tyto obavy se však v listopadu 1910 podařilo obrátit rozptýlit poskytnutím půjčky v hodnotě 11 milionů tureckých lir.

⁵ YILMAZATA, Mehmet: *Die Bagdadbahn. Schienen zur Weltmacht*. Marburg 2013, s. 52.

rozhodnout, zda naše zájmy vyžadují použití veta.“⁶ Marschall považoval tento přístup za zásadní chybu, která dle něj „znamená odevzdání Turecka Rusku a popření orientální politiky, kterou jsme zastávali po více jak dvacet let na základě předpokladu, že udržení vojensky a hospodářsky silného Turecka je v německém zájmu“.⁷ Jeho úsilí o prostředkování však skončilo bez úspěchu a velvyslanec následně na jaře 1912 po více jak čtrnácti letech Konstantinopol opustil.⁸

Za Marschallova nástupce byl vybrán Hans von Wangenheim. Jednalo se o zkušeného diplomata, který před příchodem do Konstantinopole působil v letech 1909–1912 na postu vyslance v Athénách.⁹ Svěřeného úřadu se ujal koncem července 1912 v období, kdy byly vzájemné vztahy narušeny neochotou Berlína zapojit se do řešení italsko-tureckého konfliktu, kterou dal najevo státní sekretář Zahraničního úřadu Alfred von Kiderlen-Wächter při rozhovoru s tureckým velvyslancem v Berlíně Osmanem Nizamim Paşou. Podle státního sekretáře mělo Turecko diskutovat své obavy z možného italského útoku proti Ušinám se všemi mocnostmi, zejména s Británií, a dodal, že „my se o tuto otázku zajímáme až v druhé řadě“.¹⁰ Větší riziko pro německý vliv v Turecku však představoval jeho vnitropolitický vývoj. V důsledku úpadku VJP byl 17. července 1912 donucen rezignovat jím podporovaný velkovezír Mehmet Sait Paşa a v nové vládě získali většinu liberálové orientovaní na Francii a Británii. Wangenheim hodnotil politický vývoj v Turecku značně kriticky. VJP si dle jeho názoru způsobil pád slepotou k italským válečným přípravám a svými „teroristickými praktikami“.¹¹ O moc lépe se nedíval ani na jejich konkurenty a domníval se, že je pouze otázkou času, než se i oni uchýlí k despotickým metodám. Obnovení ústavnosti dle jeho názoru vedlo pouze k destabilizaci Turecka a častému střídání vlád, ve kterém hráli rozhodující roli armádní

⁶ Telegram Bethmann-Hollwega Marschallovi, koncept, 10. 12. 1911, LEPSIUS, Johannes – MENDELSSOHN-BARTHOLDY, Albrecht – THIMME, Friedrich (ed.): *Die Grosse Politik der Europäischen Kabinetten 1874–1914. Band XXX. Der Italienisch-Türkische Krieg 1911–1912* (dále jen GP). Berlin 1926, s. 233.

⁷ Telegram Marschalla Bethmann-Hollwegovi, 12. 12. 1911, GP, Band XXX, s. 238.

⁸ BRINGMANN, Tobias C.: *Handbuch der Diplomatie 1815–1963. Auswärtige Missionschefs in Deutschland und deutsche Missionschefs im Ausland von Metternich bis Adenauer*. München 2001, s. 112.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Zápis Kiderlen-Wächtera o rozhovoru s Osmanem Nizamim Paşou, 1. 6. 1912, GP, Band XXX, s. 405.

¹¹ Politisches Archiv des Auswärtigen Amts (dále PA AA), sign. RZ 201/13191, No. 265, Zpráva Wangenheima Bethmann-Hollwegovi, Therapie, 16. 8. 1912.

důstojníci, jež označil za „*novodobé janičáře*“.¹² Na základě tohoto hodnocení doporučil zaujmout opatrnou politiku a vyčkat na další vývoj.

Wangenheimovu zdrženlivost a ochotu v zájmu stability akceptovat v Turecku liberální vládu dokládá jeho střet s šéfredaktorem deníku *Osmanischer Lloyd* E. M. Grunwaldem. Tento list, vydávaný na náklady německých společností působících v Turecku, byl chápán jako hlas německých průmyslových kruhů.¹³ Publikované články měly jasně prounionistický charakter, což Grunwalda přivedlo do konfliktu s liberální vládou poté, co informoval o rozpuštění poslanecké sněmovny a otiskl protivládní výzvu předního člena VJP Cavida Beye. Wangenheim přístup deníku považoval za škodlivý německým zájmům a vyžadoval, aby Grunwald obsah vydávaných článků napříště konzultoval s ambasádou.¹⁴

Wangenheim a první balkánská válka

Oprávněnost Wangenheimovy zdrženlivé politiky se ukázala během první balkánské války. Za vlády liberálů pozbývaly hlubší snahy o opětovné sblížení s Osmanskou říší smysl, blížící se konflikt na Balkáně však přinesl obrození VJP a německého vlivu. Dne 8. října se Osmanská říše ocitla ve válečném stavu s Černou Horou a o deset dní později také se Srbskem, Řeckem a Bulharskem. Vypuknutí války mělo dopad i na tureckou domácí scénu. Již 9. října Wangenheim informoval o proběhnuvším setkání VJP a části důstojníků, na němž byla diskutována možnost převratu.¹⁵ Neúspěchy na frontě se také odrazily v klesající popularitě liberální vlády, která po obměně a nástupu Kámila Paši na post velkovezíra musela souhlasit s příměřím a mírovými jednáními v Londýně.¹⁶

Berlín si sice přál turecké vítězství, ale již po prvních neúspěších začaly politické špičky Turecko odepisovat. Vilém II. stavěl turecké porážky

¹² Tamtéž.

¹³ TÜRK, Fahri: *Deutsche Siedlungspläne im Osmanischen Reich*. German Studies Review 33, 2010, č. 3, s. 655.

¹⁴ PA AA, RZ 201/13901, No. 260, Zpráva Wangenheima Bethmann-Hollwegovi, Therapia, 9. 8. 1912.

¹⁵ PA AA, RZ 201/13191, No. 367, Telegram Wangenheima Zahraničnímu úřadu, Therapia, 9. 10. 1912. Tato možnost byla na setkání zamítnuta se zdůvodněním, že za dané situace je nejprve potřeba poskytnout kabinetu čas k uzavření míru s Itálií.

¹⁶ SKŘIVAN, Aleš: *Císařská politika. Rakousko-Uhersko a Německo v evropské politice 1906–1914*. Praha 2022, s. 364.

do kontrastu s brilantním postupem Bulharů.¹⁷ Neuspokojivý výkon turecké armády cvičené podle pruského vzoru a vyzbrojené zbraněmi značek Krupp a Mauser znamenal ránu prestiži německé armády.¹⁸ Německo se tak omezilo na ochranu svých investic a snahu zabránit anarchii v asijské části Osmanské říše. V tomto záměru se Berlín shodoval s Londýnem, kterému také přenechal diplomatickou iniciativu. Britové následně předložili návrh mírových podmínek počítající s hranicemi na linii měst Enos-Midy. Tím by však Turecko přišlo také o Edirne, což bylo pro část osmanských politiků neakceptovatelné.¹⁹

Britský návrh byl pro Turky hořkým zklamáním. Wangenheim počátkem ledna opakovaně upozornil Berlín, že jeho přijetí by s jistotou přivodilo pád vlády. Z kruhů VJP byl informován o přípravě puče a možném obnovení bojů. Ačkoliv by převrat znamenal návrat tradičně proněmecky orientovaných politiků, Wangenheim před ním varoval a doporučil přijmout mírové podmínky. Další destabilizace Turecka by podle něj nebyla v německém zájmu.²⁰ Tento postup svědčí o tom, že Wangenheim počátkem roku 1913 neusiloval o to zajistit Německu v Osmanské říši výsadní postavení, v zájmu stability byl ochoten akceptovat i liberální vládu orientovanou na Londýn. Navzdory velvyslancovým doporučením však skupina unionistů v čele s Mehmedem Talátem Beyem a İsmailen Enverem Paşou 23. ledna obsadila Vysokou portu a přinutila Kámila Pašu rezignovat na úřad velkovezíra, který byl posléze nabídnut Mahmudu Şevketu Paşovi. VJP dosáhl zastoupení v nové vládě, ale mocenskou převahu získal Şevket a armáda. Navzdory převratu a obnovení bojů se strategická situace na bojišti již dále nezměnila a 30. května byly v Londýně podepsány předběžné podmínky míru.²¹

Nové cíle německé politiky

Průběh první balkánské války přinesl pochybnosti o samotné koncepci německé blízkovýchodní politiky. Bylo otázkou, zdali bude Turecko vůbec někdy schopné plnit roli potenciálního spojence proti Rusku a němečtí státníci

¹⁷ Poznámky císaře Viléma II. k telegramu vyslance v Bělehradě von Griesingera Zahraničnímu úřadu, 25. 10. 1912, GP, Band XXXIII, s. 253.

¹⁸ WEBER, Frank G.: *Eagles on the Crescent. Germany, Austria and the Diplomacy of the Turkish Alliance 1914–1918*. Ithaca – London 1970, s. 10–11; HALL, Richard C.: *The Balkan Wars 1912–1913. Prelude to the First World War*. London – New York 2000, 134.

¹⁹ HELMREICH, Ernst Christian: *The Diplomacy of the Balkan Wars 1912–1913*. Cambridge 1938, s. 327–329.

²⁰ PA AA, RZ 201/13192, No. 15, Telegram Wangenheima Zahraničnímu úřadu, Pera, 12. 1. 1913.

²¹ HELMREICH, E. C.: c. d., s. 330.

začali počítat i s možností jeho úplného rozpadu. Nadále společně s Brity usilovali o zachování *statu quo*, současně se však rozhodli pojistit si vlastní sféru vlivu, které se měli v případě rozpadu říše zmocnit.²² S touto koncepcí souhlasil také Wangenheim, který krátce po lednovém převratu doporučil opatrnou podporu Ševketovy vlády, jež se zdála „posledním, ne-li jediným prostředkem, jak dosáhnout mírové dohody a zároveň ochránit naše zájmy“.²³ Ševketův kabinet ve spojení s proněmecky orientovanými důstojníky podle Wangenheima garantoval, že v Konstantinopoli nemůže přijít k moci Berlínů nepřátelská vláda.²⁴ Navzdory počátečním úspěchům Ševketovy vlády však Wangenheim došel k závěru, že: „*Turecko se v Asii nemůže nadále udržet vlastní silou.*“²⁵ Varoval před ruskou snahou najít záminku pro intervenci a před pokračujícím rozkladem turecké armády. V případě rozpadu Osmanské říše doporučil usilovat o zábor území podél Bagdádské dráhy ve vilájetech Konya a Adana, a také o vilájet Aleppo. Tím by Německo získalo pevné postavení v prostoru mezi italskou sférou na jihozápadě Anatolie a francouzskou Sýrií.²⁶

Německé diplomatické aktivity v Turecku byly v období let 1913–1914 spojeny s několika otázkami. Významný dopad na vzájemné vztahy měl 11. června 1913 atentát na velkovezíra Ševketa Pašu. S jeho smrtí získal VJP na turecké politické scéně rozhodující postavení, o které se dosud musel dělit s Ševketovou armádní klikou. Novým velkovezírem se stal dosavadní ministr zahraničí Sait Halim Paša, vedle něhož získala velký vliv také trojice Enver Paša, Ahmet Cemal Paša a Talât Bey. Obměněný kabinet posléze upevnil moc úspěšnou intervencí ve druhé balkánské válce. V zahraniční politice kráčel i nadále v Ševketových stopách, nicméně v něm s výjimkou Envera chyběly stoupenci prvořadě orientace na Německo.²⁷

Hrozbu turecké integrity představovaly v očích Němců aktivity Ruska, které počátkem ledna 1913 znovu otevřelo problém reform v oblastech obývaných Armény. Wangenheim to považoval za cílenou snahu o destabilizaci

²² PA AA, RZ 201/14499, No. 130, Zpráva Bethmann-Hollwega velvyslanci v Londýně Lichnovskému, tajné, Berlín, 27. 1. 1913.

²³ PA AA, RZ 201/13192, No. 84, Telegram Wangenheima Zahraničnímu úřadu, Konstantinopol, 11. 2. 1913.

²⁴ PA AA, RZ 201/14501, No. 125, Zpráva Wangenheima Bethmann-Hollwegovi, Pera, 26. 4. 1913.

²⁵ Zpráva Wangenheima Bethmann-Hollwegovi, 21. 5. 1913, LEPSIUS, Johannes – MENDELSSOHN-BARTHOLDY, Albrecht – THIMME, Friedrich (ed.): *Die Grosse Politik der Europäischen Kabinetten 1874–1914. Band XXXVIII. Neue Gefährzonen im Orient 1913–1914.* Berlin 1926, s. 43.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ KIESER, Hans-Lukas: *Talaat Pasha. Father of Modern Turkey. Architect of Genocide.* Oxford – Princeton 2018, s. 144.

a doporučil, aby se německá zastoupení v problematických oblastech aktivně podílela na urovnání sporů mezi Armény a zbytkem obyvatelstva.²⁸ Porta se krizi pokoušela řešit v dubnu 1913 pozváním zvláštních inspektorů. Po prvotním odmítnutí ze strany Britů se Turci obrátili na Berlín. Wangenheim doporučil využít situace, nicméně Wilhelmstraße nebyla ochotna nést odpovědnost za arménskou otázku a rozhodla se ji postoupit konferenci velvyslanců.²⁹ Tě se podařilo vypracovat kompromis, který turecká strana po protestech přijala 8. února 1914.³⁰ Z německého hlediska měla účast smíšené výsledky. Podařilo se sice překazit ruské plány na vytvoření autonomní arménské provincie, část tureckých politiků však nabyla dojmu, že je Německo svým postupem obětoválo. Čelní představitel prodohodové frakce VJP Cemal Paša poznamenal, že „*jediným účelem jejich intervence ve věci arménských reforem bylo zabránit tomu, aby ruský vliv dosáhl až k Bagdádské dráze*“.³¹ Správně tak postřehl, že Německo hájilo v Turecku především své hospodářské zájmy.

Zásadní zlepšení německého postavení v Konstantinopoli naopak přineslo vyslání vojenské mise generála Otty Limana von Sanders. Ševket Paša nejprve sondoval možnost pozvat do země německého důstojníka a 22. května 1913 požádal prostřednictvím Wangenheima o vyslání „*předního německého generála pro tureckou armádu*“.³² V praxi se však počítalo s vysláním širší mise zodpovědné za kompletní reformu osmanského vojska. Wangenheim byl k jejímu úspěchu skeptický, ale přesto doporučil turecké straně z politických důvodů vyhovět. V mezích však zprávy o chystané misi vyvolaly diplomatickou krizi, neboť Petrohrad protestoval proti její přítomnosti v oblasti Úžin. Německá strana nechtěla zbytečně komplikovat vztah s Rusy, případné ústupky by však znamenaly ránu jejím zájmům v Turecku i císařově prestiži. Mise se tak stala hlavním bodem jednání při návštěvě předsedy ruské rady ministrů Vladimíra Nikolajeviče Kokovcova v Berlíně ve dnech 17.–20. listopadu.³³ Kokovcov během setkání navrhl vyřešit krizi buď omezením Limanových pravomocí, nebo přesunem mise mimo Konstantinopol. Kancléř byl však nucen tato řešení odmítnout, což Kiderlen-Wächterův nástupce Gottlieb von Jagow

²⁸ Zpráva Wangenheima Bethmann-Hollwegovi, 24. 2. 1913, GP, Band XXXVIII, s. 10–15.

²⁹ Zpráva Jagowa Lichnowskému, koncept, 27. 5. 1913, GP, Band XXXVIII, s. 50.

³⁰ KIESER, H. S.: c. d. s. 163; Zpráva rady německého velvyslanectví v Konstantinopoli Gerharda von Mutiuse Bethmann-Hollwegovi, 9. 2. 1914, GP, Band XXXVIII, s. 179–181.

³¹ CEMAL PAŞA, Ahmet: *Memories of the Turkish Statesman 1913–1919*. New York 1922, s. 99.

³² Telegram Wangenheima Zahraničnímu úřadu, 22. 5. 1913, GP, Band XXXVIII, s. 201.

³³ KERNER, Robert J.: *The Mission of Liman von Sanders II. The Crisis*. The Slavonic Review 6, 1927, č. 17, s. 349–351; Zpráva Bethmann-Hollwega o rozhovoru s Kokovcovem, 19. 11. 1913, GP, Band XXXVIII, s. 216–217.

zdůvodnil slovy: „Jednání s Tureckem již byla uzavřena v takovém rozsahu, že změna podmínek již není v současné době možná.“³⁴ Zatímco se ruská strana snažila získat spojence pro vznesení protestu proti přítomnosti mise v Turecku, Wangenheimovi připadl úkol projednat s Portou možné ústupky, přičemž spolupracoval také s ruskou ambasádou. Koncem prosince Wangenheim odcestoval do Berlína, kde na poradě s Jagowem přišel s řešením Limana povýšit, a zbavit jej tak přímého velení nad jednotkami v Úžinách. Tím bylo ruskému požadavku vyhověno, aniž by Turci či Němci ztratili tvář.³⁵ Fungování mise však naráželo na osobní spory Limana s Enverem Pašou, který choval odlišné představy o směřování turecké armády a provedl rozsáhlé čistky v řadách starších důstojníků, kteří byli oporou německého vlivu.³⁶ Přítomnost mise navíc německé generalitě odhalila žalostný stav turecké armády, která tak nebyla považována za žádoucího spojence. Na druhou stranu se Enver ve své tiché kritice Limana často shodoval s Wangenheimem, což přispělo k jejich sblížení.³⁷

Zatímco v předchozích otázkách Wangenheim postupoval ve shodě s politiky v Berlíně, odlišné názory choval v otázce řecko-tureckého sporu o Egejské ostrovy. Wilhelmstraße se snažila vystupovat nestranně, ve prospěch Athén nicméně působil vřelý vztah Viléma II. s jeho švagrem, řeckým králem Konstantinem I. Berlín se na Balkáně snažil docílit řecko-tureckého smíření završeného aliancí navázané na Německo. Wangenheim připouštěl, že v případě úspěchu by se jednalo o nejlepší pojistku další existence Osmanské říše, sblížení obou zemí však považoval za zcela nemožné. Jeho předpověď se ukázala jako správná, když na podzim 1913 Porta dosáhla za podpory Vídně dohody se Sofií. Turecko také zahájilo ambiciózní plán posílení svých námořních sil odkoupením dvou rozestavěných *dreadnoughtů* z Británie. Porta tak chtěla zastrašit Athény a přimět je k ústupkům, a v případě neúspěchu se ostrovů zmocnit vojensky, ačkoliv je konference velvyslanců v Londýně ve dnech 13.–14. února 1914 přisoudila s výjimkou Tenedosu a Imbrosu Řecku.³⁸

³⁴ Zpráva Jagowa Vilému II., 23. 11. 1913, GP, Band XXXVIII, s. 219.

³⁵ KERNER, Robert J.: *The Mission of Liman von Sanders IV. The Aftermath*. The Slavonic Review 7, 1928, č. 19, s. 102. Zpráva Bethmann-Hollwega Vilému II., 31. 12. 1913, GP, Band XXXVIII, s. 283–284.

³⁶ LIMAN VON SANDERS, Otto: *Fünf Jahre Türkei*. Berlin 1920, s. 19–21.

³⁷ PA AA, RZ 201/13798, No. 1112, Wangenheim Zahraničnímu úřadu, Therapie, 25. 10. 1914. Wangenheim později označil Envera za „spolehlivou oporu našeho vlivu v zemi“ a inicioval předání státního daru pro Envera jako výraz vděku za jeho zásluhy.

³⁸ AKSAKAL, Mustafa: *The Ottoman Road to War in 1914. The Ottoman Empire and the First World War*. Cambridge 2008, s. 47; KALDIS, William Peter: *Background for Conflict. Greece, Turkey and*

Nedostatek německé podpory ve věci ostrovů vedl na jaře 1914 k dočasnému ochlazení vztahů k Turecku. Porta žádala Wilhelmstraße, aby se zapojila do jednání jako prostředník a pomohla dohodnout výměnu území, to však Jagow odmítl s ohledem na veřejné mínění v Řecku.³⁹ Útoky tureckého tisku vyvolala také dubnová cesta Viléma II. na Korfu a zpráva, že císař navštívil v uniformě řeckého admirála pancéřový křižník *Georgios Averof*. Wangenheim kritiku odmítl a vyloučil, že by cesta měla politický aspekt.⁴⁰ Ve skutečnosti však na Korfu došlo k setkání německých a řeckých špiček. Během jednání Řekové nabídli uznání turecké suzerenity nad ostrovy Chios a Mytiléna výměnou za uzavření obranné aliance a splnění řeckých požadavků týkajících se Dodekanéských ostrovů.⁴¹ Bethmann-Hollweg zaujal k návrhu příznivé stanovisko. Wangenheim však vyjádřil pochybnosti, zdali Turci plán přijmou.⁴² Jeho skepticismus se však nesetkal s pochopením. Král Konstantin dokonce požádal německou stranu, aby zajistila, že Wangenheim nebude ve své pozici narušovat vstřícnou politiku vůči Řecku.⁴³ Jeho odhad se však ukázal být správným. Halim Paša trval na plné suverenitě a alianci podmiňoval účastí Rumunska za podpory Německa. Následně však ustoupil řeckému tlaku a souhlasil s účastí na rozhovorech, které měly proběhnout na konci července v Bruselu.⁴⁴ Wangenheim pochopil, že prioritou turecké zahraniční politiky bylo přímé spojení s některou z velmocí. Opakovaná odmítnutí ze strany Berlína vedla Turky k pokusu zlepšit vztahy se státy Dohody. V květnu 1914 předložil Talât Bey ruské straně nabídku aliance, a v červenci se o totéž pokusil ve Francii Cemal Paša. Oba pokusy nicméně zůstaly bez úspěchu.⁴⁵

the Aegean Islands 1912–1914. The Journal of Modern History 51, 1979, č. 2, s. D1134–D1135; HELMREICH, E. C.: c. d., s. 435.

³⁹ Telegram osmanského velvyslance v Berlíně Mahmuda Muhtara Paši velkovezíru Halimu Pašovi, 11. 3. 1913, KULERALP, Sinan (ed.): *Ottoman Diplomatic Documents on the Origins of World War One, Volume VI. The Aegean Islands Issue 1912–1914*. Istanbul 2011, s. 254.

⁴⁰ PA AA, RZ 201/13902, No. 114, Zpráva Wangenheima Bethmann-Hollwegovi, Pera, 7. 4. 1914.

⁴¹ PA AA, RZ 201/13923, No. 2, Telegram Bethmann-Hollwega Zahraničnímu úřadu, Achilleion, 17. 4. 1914.

⁴² PA AA, RZ 201/13923, No. 3, Telegram Wangenheima Zahraničnímu úřadu, Korfu, 20. 4. 1914.

⁴³ PA AA, RZ 201/13923, No. 60, Telegram vyslance Zahraničního úřadu v císařově doprovodu von Treutlera Zahraničnímu úřadu, Achilleion, 29. 4. 1914.

⁴⁴ KALDIS, W. P.: c. d., s. D1139–D1140.

⁴⁵ CEMAL PAŠA, A.: c. d., s. 105.

Uzavření aliance

Otázka německo-turecké aliance se stala znovu aktuální 28. června 1914 po atentátu na arcivévodu Františka Ferdinanda d'Este. Během červencové krize byla Porta dobře informována o probíhajících konzultacích mezi Vídní a Berlínem.⁴⁶ Velkovezír a většina ministrů chtěli situaci využít k uzavření spojení, aniž by Turecko přímo vstoupilo do války.⁴⁷ Wilhelmstraße možnost aliance s Tureckem nejprve nepřipouštěla, neboť šéf pruského generálního štábu Helmuth von Moltke mladší jej na základě Limanových hlášení považoval za vojensky bezcenné.⁴⁸ Postoj centra v tomto případě sdílel i Wangenheim. Ve svém hlášení o snahách rakouského velvyslance Johanna markraběte Pallaviciniho vytvořit protisrbskou alianci navázanou na Rakousko-Uhersko napsal: „*Turecko je dnes bezpochyby ještě stále neschopné spojení.*“⁴⁹ Soudil, že by pro Německo v případě války představovalo pouze dodatečnou zátěž a pokračující neutralitu považoval za dostačující. Enverovy vyhrůžky, že Osmanská říše by se mohla postavit na stranu Dohody, pokládal za planou hrozbu. Byl si vědom, že také Dohodě plně postačuje turecká neutralita. Enver Paša následně přehodnotil svůj postoj a 22. července předložil Wangenheimovi návrh, aby jeden ze států Trojspolku zaštitil alianci, kterou Porta hodlala uzavřít s Bulharskem. Velvyslanec informoval o věci Zahraniční úřad. Varoval, že Osmanská říše by nemusela v případě dalšího německého odmítnutí zůstat neutrální a mohla by se pokusit využít probíhající krize k napadení Řecka, což hrozilo vést ke konfliktu s Dohodou v oblasti Úžin. Přes zmíněná rizika však Wangenheim zůstal přesvědčen o výhodách turecké neutrality a stavěl se proti spojení.⁵⁰

O den později se zpráva o Enverově návrhu dostala k císaři, jenž z něj však vyvodil odlišné závěry. Vilém II. považoval za nutné využít tuto příležitost

⁴⁶ Zpráva osmanského vedoucího úřadu v Berlíně Edhema Beye Halimu Pašovi, 1. 7. 1914, *Ottoman Diplomatic Documents on the Origins of World War One, Volume VIII. From the July Crisis to Turkey's Entry into the War*. Istanbul 2012, s. 22.

⁴⁷ SHAW, Stanford J. – SHAW, Ezel Kural: *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey. Volume II. Reform, Revolution and Republic. The Rise of Modern Turkey 1808–1975*. Cambridge – New York – Melbourne 1977, s. 310.

⁴⁸ AKSAKAL, M.: c. d., s. 94; CORRIGAN, H. S. W.: *German-Turkish Relations and the Outbreak of War in 1914. A Re-Assessment*. Past and Present 36, 1967, 1, s. 150–151.

⁴⁹ PA AA, RZ 201/1913, No. 349, Telegram Wangenheima Zahraničnímu úřadu, Konstantinopol, 18. 7. 1914.

⁵⁰ PA AA, RZ 201/1913, No. 362, Telegram Wangenheima Zahraničnímu úřadu, Konstantinopol, 22. 7. 1914.

k připoutání Turecka k Trojspolku.⁵¹ Jeho odpověď 24. července znamenala zásadní obrat v dosavadní německé politice. Berlín ustoupil od snah o turecko-řecké smíření a ztotožnil se s pozicí Vídně. Císařova intervence změnila dynamiku vztahů mezi oběma zeměmi. Nově to bylo Německo, kdo usiloval o uzavření spojení, což dalo turecké straně prostor k vyjednání výhodných podmínek. V následujících dnech probíhala jednání velvyslanců Wangenheima a Pallaviciniho s velkovezírem.⁵² Na základě německého návrhu měly oba státy ve vypuknuvším konfliktu zachovávat striktní neutralitu, ale v případě napadení Rakouska-Uherska Ruskem mělo vstoupit Turecko do války po boku Německa a svěřit velení svých vojsk německé vojenské misi.⁵³ Frakce VJP, která preferovala spojení s Dohodou, přestala fakticky existovat poté, co britská vláda 31. července v rámci válečných příprav rozhodla o zabavení rozestavěných tureckých *dreadnoughtů*.⁵⁴

Wangenheim se dopustil omylu, když nepostřehl zhoršení vztahů mezi Dohodou a Tureckem. Naopak se začal stále více obávat jejich sblížení. V telegramu z 31. července naléhal na Zahraniční úřad, aby bylo spojení uzavřeno co možná nejdříve.⁵⁵ Bethmann-Hollweg proto následující den zmocnil Wangenheima k podpisu smlouvy. Učinit tak měl však pouze v případě, že budou společně s Limanem plně přesvědčeni o schopnosti Turecka okamžitě aktivně přispět ve válce proti Rusku. K tomu však podle Limanova názoru potřebovalo součinnost Bulharska a Rumunska. Pokud by se Bulharsko odmítlo k Ústředním mocnostem připojit, měla turecká armáda sloužit pouze k pojištění pokračující bulharské neutrality. Wangenheimovi tento příspěvek připadal dostatečný, neboť by zamezil připojení Turecka k Dohodě či jeho útoku proti Řecku.⁵⁶ Tím ale fakticky ignoroval instrukci, že podpis aliance

⁵¹ PA AA, RZ 201/1913, No. 128, Telegram generáladjutanta Karla hraběte Wedela Zahraničnímu úřadu, Balestrand (loď Hohenzollern) 24. 7. 1914.

⁵² PA AA, RZ 202/22402, No. 370, Telegram Wangenheima Zahraničnímu úřadu, přísně tajné, Istanbul 27. 7. 1914.

⁵³ PA AA, RZ 202/22402, No. 385, Telegram Wangenheima Zahraničnímu úřadu, Therapie, 30. 7. 1914.

⁵⁴ Ztráta lodí byla pocítována obzvláště hořce, neboť byly financovány z velké části za pomoci veřejných sbírek. ÖZBEK, Nadir: *Defining the Public Sphere during the Late Ottoman Empire. War, Mass Mobilization and the Young Turk Regime 1908–1918*. Middle Eastern Studies 43, 2007, č. 5, s. 798–800; FROMKIN, David: *A Peace to End All Peace. The Fall of Ottoman Empire and the Creation of Modern Middle East*. New York 1989, s. 56–58.

⁵⁵ PA AA, RZ 202/22402, No. 395, Telegram Wangenheima Zahraničnímu úřadu, Therapie, 31. 7. 1914.

⁵⁶ PA AA, RZ 202/22402, No. 407, Telegram Wangenheima Zahraničnímu úřadu, Therapie, 2. 8. 1914; LIMAN VON SANDERS, O.: c. d., s. 33–34.

musí přinést aktivní účast Turecka v bojích proti Rusku. Přesto se 2. srpna rozhodl smlouvu podepsat.⁵⁷

Od neutrality k válce

Po podpisu smlouvy usilovala Wilhelmstraße o vstup Turecka do konfliktu v řádu několika dní. Pochybnosti o turecké ochotě dostát svým závazkům však vyvstaly již krátce po podpisu smlouvy. Halimův kabinet sice ještě 2. srpna schválil mobilizaci, tu však provázela deklarace neutrality. Turci posléze podmiňovali intervenci předchozím dokončením mobilizace, přičemž jim vhodnou výmluvu poskytla italská neutralita, kvůli které získala Dohoda absolutní převahu ve Středozemním moři. Wangenheim turecké vysvětlení přijal a vrátil se ke svému předchozímu pesimismu ohledně tureckého vojenského potenciálu. Prioritou pro něho zůstávalo co nejrychlejší přesvědčení Bulharska ke kooperaci a související zajištění rumunské neutrality.⁵⁸

Turecká neutralita byla záhy podrobena zkoušce při úniku dvou lodí německé Středomořské divize do Úžin. Halim Paša se rozhodl využít situaci k získání dalších ústupků ze strany Německa. Při jednání s Wangenheimem 6. srpna podmínil přijmutí lodí šesti požadavky, včetně zrušení kapitulací a navrácení Egejských ostrovů v případě řecké intervence.⁵⁹ Wangenheim je byl nucen akceptovat, neboť odmítnutí by znamenalo zkázu německých lodí. Britská flotila pak v reakci na jejich průnik Dardanelami zahájila blokádu Úžin. Porta se obávala konfrontace a bez německého souhlasu 11. srpna jednostranně oznámila odkup obou lodí. Berlín byl donucen na fiktivní prodej přistoupit, následně však přišel s myšlenkou využít Středomořskou divizi k útoku proti Rusku v Černém moři.⁶⁰ Wangenheim byl proti, neboť se obával odvetného útoku britské flotily a doporučil s jejím nasazením raději vyčkat do doby, než

⁵⁷ PA AA, RZ 202/1913, No. 408, Telegram Wangenheima Zahraničnímu úřadu, *Therapia*, 2. 8. 1914.

⁵⁸ PA AA, RZ 201/13262, No. 423, Telegram Wangenheima Zahraničnímu úřadu, *Therapia*, 4. 8. 1914.

⁵⁹ Kapitulace byly původně zvláštní výhody poskytované sultánem svým spojencům, postupně se z nich však staly nerovné smlouvy, které představovaly pro Osmanskou říši značnou diplomatickou a ekonomickou zátěž. Více o kapitulacích viz. AHMAD, Feroz, *Ottoman Perceptions of the Capitulations 1800–1914*. *Journal of Islamic Studies* 11, 2000, č. 1, s. 1–20.

⁶⁰ Kontradmirál Souchon posléze stanul v čele německé námořní mise, jež nahradila dosavadní britskou misi. Souchon rovněž obdržel velení nad osmanským námořnictvem a hodnost tureckého admirála. AKSAKAL, M.: c. d., s. 150.

bude náležitě posílena obrana Úžin.⁶¹ Kancléř však jeho výhrady po debatě s velením námořnictva odmítl a trval na útoku při nejbližší vhodné příležitosti.⁶²

Mobilizací se však Porta dostala do pastí, neboť ji nebyla schopna sama financovat a případná demobilizace by ji usvědčila z neochoty dostát svým závazkům. Německo tak získalo vůči Turecku páku v podobě materiální a finanční pomoci, o kterou Enver Paša požádal poprvé 6. srpna. Otálení Porty spolu s vypovězením kapitulací 9. září vedlo v Berlíně ke značné frustraci.⁶³ Ministr války Erich von Falkenhayn 10. září rozhodl o odmítnutí veškerých dalších žádostí o materiál či finance až do tureckého vstupu do války. Jagow mezitím požadoval intervenci buď vyloděním u Oděsy, nebo útokem v Černém moři a následnou ofenzívou proti Suez.⁶⁴ Obě varianty byly diskutovány na poradě Wangenheima a Limana s Enverem. Liman prosazoval první možnost, Wangenheimem preferovaná operace proti Suezmu by si totiž vyžádala několik týdnů příprav. Enver odmítl oba návrhy a doporučoval zaútočit na Kavkaze. Odlišnost názorů přispěla k narušení již tak problematického vztahu mezi Limanem a Wangenheimem. Generál opakovaně žádal Berlín o možnost opustit Osmanskou říši a zapojit se do bojů v Evropě, byl však odmítnut a bylo mu rozkázáno podřídit se velvyslancově politice.⁶⁵

Turecká strana však vstup do války nadále odkládala. K vývoji došlo až 27. září po incidentu v Dardanelách, kdy Porta rozhodla o kompletním zaminování Úžin a jejich uzavření pro námořní dopravu. Přestože tento krok významně zasáhl ruský obchod, v Berlíně mu paradoxně nebyla přikládána přílišná váha. Když 1. října turecký velvyslanec Muhtar Paša při rozhovoru s Zimmermannem požádal o půjčku 5 milionů tureckých liber, aby Turecko nemuselo demobilizovat, byla mu vyplacena pouze dvacetina požadované

⁶¹ PA AA, RZ 201/13439, No. 605, Telegram Wangenheima Zahraničnímu úřadu, Therapia, 26. 8. 1914.

⁶² PA AA, RZ 201/13439, No. 26, Telegram Bethmann-Hollwega Zahraničnímu úřadu, Koblenz, 28. 8. 1914.

⁶³ Německo se ke zrušení kapitulací zavázalo již dříve, nepočítalo však, že k němu dojde ještě před ukončením války. Wangenheim pokládal jejich zachování za daného stavu za neudržitelné. Doporučil akceptovat zrušení kapitulací hospodářského charakteru a soustředit se na otázky právní povahy. Uvědomoval si však význam tohoto aktu pro tureckou populaci a radil přenechat protesty státům Dohody. PA AA, RZ 201/13133, No. [?]. Telegram Wangenheima Zahraničnímu úřadu, Therapia, 9. 9. 1914.

⁶⁴ PA AA, RZ 202/22402, No. 868, Telegram Jagowa Wangenheimovi, koncept, Velký generální štáb, 14. 9. 1914.

⁶⁵ PA AA, RZ 201/13262, A. H. 1249/14. Zpráva Jagowa státnímu podsekretáři Zimmermannovi, Velký generální štáb, 27. 9. 1914.

částky. Zbytek financí byl podmíněn předchozím vstupem do války. Wangenheim si byl vědom, že Porta dříve či později německému tlaku ustoupí. Pokusil se proto znovu přesvědčit Berlín o přednostech její neutrality. Německo dle jeho názoru již dostatečně těžilo z uzavření Úzin a ze skutečnosti, že Rusko bylo nuceno ponechat část sil na Kavkaze. V případě turecké porážky by mohlo o tyto výhody přijít. Doporučoval proto, aby Turci s útokem vyčkali až do pádu Francie nebo porážky ruských sil v Haliči. Jeho argumenty však byly Berlínem odmítnuty a Wangenheim byl instruován pracovat na co nejrychlejším vstupu do války. Velvyslanec se i přes výhrady požadavkům Wilhelmstraße následně plně podřídil.⁶⁶

Obrat přineslo 8. října setkání špiček válečné frakce VJP s Wangenheimem, kterému předložili plán na intervenci. Wangenheim informoval Berlín, přičemž zopakoval své dřívější výhrady. Wilhelmstraße však turecký návrh podpořila a požadovala jeho co nejdřívější uvedení do praxe. Enver Paša následně 22. října předložil Němcům svůj plán útoku proti Rusku. Turci měli udeřit v Černém moři, následně vázat ruské síly na Kavkaze a nejdříve za šest týdnů zahájit expedici s cílem zmocnit se Suezského průplavu. Sultán měl současně vyhlásit džihád proti státům Dohody. Německá strana tento plán přijala bez výhrad. Intervence měla proběhnout pod záminkou napadení turecké flotily během námořních manévrů. Souchon obdržel od Envera 24. října jasně formulovaný rozkaz: „*Celé loďstvo uskuteční cvičení v Černém moři. Pokud se vám naskytne vhodná příležitost, napadněte ruskou flotilu.*“⁶⁷ V čele tureckého loďstva tak 27. října opustil Konstantinopol a o den později hlásil narušení manévrů ruským loďstvem. Pod touto záminkou pak ráno 29. října napadl ruské přístavy. Oproti tureckým očekáváním však Souchon v průběhu operace svým postupem zcela rezignoval na snahu svést vinu za vyvolaný incident na Rusy.⁶⁸

Zprávy o útoku vyvolaly v Konstantinopoli ještě tentýž den politickou krizi. Halim Paša nařídil okamžitě zastavit válečné akce a stáhnout loďstvo z Černého moře. Enver Paša však ubezpečil Wangenheima, že velkovezír bude nucen nastalý stav akceptovat. Dne 30. října se uskutečnilo zasedání ústředního výboru VJP a tureckého kabinetu. Velkovezír odmítl převzít za útok odpovědnost a hodlal ještě usilovat o zachování míru, nicméně navenek přijal výklad o nevyprovokovaném ruském útoku. Jeho snahy však skončily bez úspěchu, když Dohoda podmínila zachování míru vyhoštěním veškerých německých

⁶⁶ PA AA, RZ 201/13262, No. 985, Telegram Wangenheima Zahraničnímu úřadu, Therapie, 6. 10. 1914.

⁶⁷ PA AA, RZ 201/1914, No. 1107, Telegram Wangenheima Zahraničnímu úřadu, Therapie, 25. 10. 1914.

⁶⁸ AKSAKAL, M.: c. d., s. 179–181.

důstojníků z Turecka. Následující den se většina vedoucích představitelů VJP vyslovila pro vstup do války, s kterým 5. listopadu vyjádřily souhlas také obě komory parlamentu. Vláda posléze 11. listopadu formálně vypověděla dohodovým mocnostem za současného vyhlášení džihádu válku.⁶⁹ Díky dojednání turecko-německé aliance se Wangenheim později dočkal všeobecného uznání, ačkoliv on sám byl proti vstupu Osmanské říše do války.

Závěr

Německou politiku ve vztahu k Osmanské říši v období před první světovou válkou lze charakterizovat jako snahu o udržení a posilování vlastního vlivu za cenu minimálního rizika. Berlín dlouhodobě těžil ze silné pozice vybudované za vlády Abdülhamida II., kterou si uchoval i po mladoturecké revoluci. Vzájemná spolupráce však narazila na limit během italsko-tureckého konfliktu, který ve spojení s odchodem velvyslance Marschalla von Bieberstein vedl k poklesu německého zájmu o Osmanskou říši. Hans von Wangenheim se ujal úřadu během mimořádně složitého období s úkolem ochránit německé investice. Zvolil proto zdrženlivou strategii, v jejímž rámci byl ochoten v zájmu turecké stability obětovat i část německého vlivu. V tom byl až do války úspěšný, jeho snahy o další zlepšení vztahů s Tureckem však narazily na neochotu Wilhelmstraße riskovat za tímto účelem své další zájmy. Berlín navzdory Wangenheimovým doporučením odmítal užší spolupráci s Konstantinopolí, v čemž setrval až do císařovy intervence 24. července 1914. Ta vystavila Wangenheima obtížnému rozhodnutí. Panovníkův zásah poskytl velvyslanci příležitost překonat odpor Wilhelmstraße a spojenectvím zavázat Německo k dlouhodobému působení v regionu, aliance s vojensky slabým Tureckem však představovala riziko. Vstup do konfliktu by v případě porážky mohl znamenat přinejmenším změnu režimu v Osmanské říši, případně i její rozpad. Obě varianty by znamenaly konec německým ambicím.

Konečné rozhodnutí o uzavření aliance bylo ponecháno na Wangenheimovi, nelze tedy říci, že se pouze podřídil přání Berlína. Wangenheimovy postoje se dlouhodobě vyznačovaly kontinuitou a prioritou pro něj zůstávala ochrana německých zájmů a stabilita regionu. S přihlédnutím k dostupným pramenům lze uvažovat o dvou scénářích, které vyústily v podpis smlouvy.

⁶⁹ Ve válce se však Turecko fakticky nacházelo po ruské deklaraci již od 2. listopadu. Oslavy po vyhlášení džihádu navíc vyvolaly u Wangenheima znepokojení z fanatismu tureckého davu. Obával se škod, jaké by případné excesy a násilí na menšinách přinesly německé pověsti. PA AA, RZ 201/13194, No. 1342, Telegram Wangenheima Zahraničnímu úřadu, Therapia, 15. 11. 1914.

Prvním je momentální změna Wangenheimova úsudku v důsledku špatného vyhodnocení situace. Nelze vyloučit, že na sklonku července zpanikařil, a přecenil hrozby osmanského příklonu k Dohodě a separátního tureckého útoku vůči Řecku natolik, že se mu uzavření aliance a vstup Osmanské říše do války na německé straně jevily jako lepší možnost. Jakmile bezprostřední riziko ztráty Turecka pominulo, uvědomil si svoji chybu a začal opět vystupovat proti jeho vstupu do války. Potvrzení této domněnky by si vyžádalo hlubší studium Wangenheimovy osobnosti a výpovědí jeho spolupracovníků. Vzhledem k chybějícím materiálům osobní povahy z daného období však není jisté, že by tento výzkum poskytl konečnou odpověď.

Jako pravděpodobnější se jeví druhý scénář, kdy Wangenheim vědomě uzavřel spojení, aniž by přitom počítal s aktivním tureckým vstupem do války. Pro tuto variantu svědčí skutečnost, že velvyslanec při jednání ignoroval výslovné instrukce o nutnosti okamžitého vystoupení proti Rusku. Spojenectvím hodlal pouze pojistit pokračující tureckou neutralitu, kterou považoval za nejlepší prostředek k udržení německého vlivu na Blízkém východě. Budeme-li předpokládat, že Wangenheim sdílel obecné představy o krátkém trvání budoucí války mezi velmocemi, pak možná rovněž věřil, že se tureckou intervencí podaří oddálit až do doby, kdy již bude konflikt fakticky rozhodnut. Spoléhat přitom mohl jak na obstrukce ze strany Turků, tak i dobu potřebnou k mobilizaci. Vhodný odklad poskytovala také jednání s Bulharskem a Rumunskem. Sázka na brzký konec války však Wangenheimovi nevyšla. Když pak neúspěchem skončily i jeho snahy přesvědčit své nadřízené o výhodách neutrality a Turecko se dostalo do závislosti na německé finanční podpoře, nezbyla mu již jiná možnost, než se podřídit a souhlasit s tureckou intervencí v Černém moři. Spojenecká smlouva tak v kombinaci s tureckou mobilizací a finančními problémy paradoxně zapříčinila vstup Osmanské říše do konfliktu. Wangenheim byl jako velvyslanec odpovědný za stvrzení aliance, nebyl však jejím původcem. Tuto roli lze spíše přisoudit markraběti Pallavicinimu, který s Wangenheimem úzce spolupracoval. Role rakouského velvyslance je historiky dosud opomíjena, představuje však důležitý prvek pro pochopení vztahů mezi Osmanskou říší a Trojspolkem na začátku první světové války a nabízí se jako další směr, kterým se badatelé mohou v budoucnu ubírat.

Summary

Ottoman entry into the First World War is often considered a natural conclusion to long-lasting German activities in the Near East. However, the role of

German ambassador Hans von Wangenheim is often overlooked, despite his large expertise in regional issues and his influence on the formulation of German Near East policy. Wangenheim was ultimately responsible for the decision to sign the treaty, even though he was the main proponent of continued Turkish neutrality. In older literature, his contribution is often overshadowed by long-term German projects like the Baghdad Railway. The more present works, often by Turkish authors, disprove the importance of such undertakings, nevertheless, they do so from primarily Ottoman perspective, focusing on the role of characters like Enver Pasha and Talaat Bey. The current state of research is still missing a dedicated paper focusing on Wangenheim's beliefs and activities regarding the conclusion of the alliance. Hence, this paper aims to ascertain Wangenheim's position on the alliance question and find the reasons behind his decision to conclude the treaty, which stands in complete opposition to his advocacy of Ottoman neutrality. Based on the qualitative research of German and Ottoman primary sources, the author concludes that Wangenheim considered the treaty to present the best assurance of continuing Ottoman neutrality.

Keywords: Ottoman Empire, Germany, Hans von Wangenheim, Near East, Diplomacy, First World War, Young Turks

Klíčová slova: Osmanská říše, Německo, Hans von Wangenheim, Blízký východ, diplomacie, první světová válka, mladoturci

Mgr. Josef Vodička
Katedra historických věd
Fakulta filozofická
Západočeská univerzita v Plzni
Sedláčkova 36–40
301 00 Plzeň
e-mail: vodick97@ff.zcu.cz